

PIERKE IN GENT, AL HEEL OUD EN NOG SPRINGLEVEND

Luc Devriese, Herbert De Vleeschouwer

Pierke is zonder discussie de meest typische figuur van het Gentse poppenspel. Zijn witte verschijning met hoge puntmuts of potmuts en rode bollen is onbekend elders in onze landen. Dit artikeltje probeert de vraag te beantwoorden naar zijn herkomst en de omstandigheden van zijn ‘geboorte’. Enkele toevallig bewaard gebleven afbeeldingen tonen hem in deze outfit al rond 1830, wel niet als kleine marionet in een poppenkast, maar in levenden lijve als liedjeszanger in de Gentse straten. Het was een van oorsprong Italiaanse komediefiguur. In zijn typisch wit kostuum met bollen en banden verscheen hij een eeuw later als Pierrot, Pieroo, Pierootje, Pier of Pierke, in het Gentse poppenspel: de ‘spellekes’ voor kinderen die floreerden in de volkswijken. Daarvan zijn er enkele getuigenissen ca. 1880 waarin het ventje onder andere als bakker of schilder opgevoerd werd.

Het Gentse Pierke is een van de vele verschijningsvormen van een figuur, goed gekend in de populaire poppenspellekes. Zijn typische manier van doen en aankleding komt uit de Italiaanse *comedia del’arte*. Pedrolino en Pulcinella zijn de stamvaders van de Franse Pierrot, het Gentse Pierke, Polichinelle, de Antwerpse en Brusselse Poesjenel - Pouchenel (afgekort Poesje), de Engelse Punch en de Hollandse Jan Klaasen. Het Brussels poppentheatermuseum huist in een ‘gang’ bij de Grasmarkt, die Sint-Petronillagang gedoopt werd. Algemeen wordt Pierke als typisch Gents aanzien (Neiryneck, 1994; Guiette, 1950).

Straatzangers en straattheater

Hoe kwam het zeer herkenbaar uitgedoste Pierke in Gent terecht en hoe is het te verklaren dat het ventje er zo populair werd? Twee hierbij gereproduceerde, bijna tweehonderd jaar oude versies (afb. 1 en 2) van een afbeelding van een straattheatervoorstelling lichten een tip van de sluier op. Ze zijn gemakkelijk lokaliseerbaar aan de Gentse Hoogpoort bij de Schepenhuizen, tegen de gevel van het Sint-Jorishof. Afb. 1 werd gemaakt naar een gekleurde, zogenaamde optische prent (prent met gezichtsbedrog in verwerkt), en moet van

rond 1830 dateren. De prent in afb. 2 werd in 1825-1830 vervaardigd. Een Pierrot, in het wit gekleed en met hoge puntmuts op het hoofd, duidt met een stok op een tegen de gevel gehangen ‘rolprent’ de taferelen aan die hij bezingt of vertelt. Dergelijke, soms ellenlange liederen werden ‘stokliederen’ genoemd.

Afb. 1. ‘Optische prent’ (detail) overgenomen uit Van Doorne (1995) naar een exemplaar te dateren ca. 1830, bewaard in de Zwarte Doos. De zanger verkleed als Pierrot in de outfit die veel later terugzien bij Pierke. Het huis waartegen de rolprent ophangt, is het Sint-Jorishof, nog in verminkte vorm, vóór de restauratie. De voorstelling gaat door in open lucht, niet ergens in een bedompte kelder, of op een stinkende zolder. Ook niet op een groezelige markt, maar in het hartje van de stad rechtover het Stadhuis, met duur geklede toehoorders, rijke dames en heren. De artiesten kunnen buitenlanders zijn: Fransen, Italianen?

Er zijn opvallende gelijkenissen, maar ook verschillen tussen de twee afbeeldingen. Werd de ene gemaakt naar de andere, of stammen ze beiden af van nog een derde, ouder voorbeeld? De locatie pal in het centrum en de dure kledij van de toehoorders kan er op wijzen dat de artiesten buitenlanders waren die hun verhaal in het Frans brachten. Daar moest men in de volkswijken niet mee afkomen. Het artiestentoneel wijkt ook sterk af van dat van de talrijke ‘marktzangers’ met hun meestal lange liederen over actuele toestanden in het genre ‘De verschrikkelijke moord te...’ (Demoen, 1988). De gelijkenis met het Gentse Pierke dat we nu kennen, is wel opvallend: wit kostuum, pots op het hoofd, muzikanten, grote gesten en waarschijnlijk ook een ‘state moale’.

Afb. 2. Tafereel bijna identiek aan afb. 3. Uit: De Cloedt (1825-1830).

Zo liepen er wel meer rond, ook in de ons omringende landen. Een ontroerend mooi werk van de Noord-Franse schilder Antoine Watteau (1684-1721), bewaard in het Louvre, heet officieel ‘Gilles/ Pierrot, dit autrefois Gilles’ (afb. 3). De originele benaming kan verwijzen naar carnaval figuren, zoals de heel bekende Gilles in Binche, niet zo ver van Valenciennes, geboorteplaats van Watteau. De voorgestelde jongeman, het type van de ‘witte clown’, springt onmiddellijk in het oog. Hij draagt geen gewone kleren, maar een wijde broek met hemd half erover loshangend. Zijn hoed of baret is losjes, groot en plat, ongeveer zoals bakkersmutsen tot in de vorige eeuw. Alles wit. Rode bollen of andere versieringen ontbreken. De melancholische blik contrasteert fel met de ongewone feestkledij. Dergelijke Pierrots waren populair bij schilders. Picasso en anderen tekenden en schilderden er tientallen. Je vindt ze moeiteloos als je Pierrot en Picasso of Pierrot en impressionisme intikt op het internet. De versiering van hun kledij is zeer divers, maar de typische Pierkes zoals we die in Gent kennen, zijn talrijk.

Met dank aan Sonja Gysseling, Luk De Bruycker, Jo Horrie en

Afb. 3. Watteau

Lieve Okerman

Literatuur

Bond der Oostvlaamsche Folkloristen (1943) *De magie van het poppenspel*. Gent, pp. 139. Met bijdragen van F. Van Es, J. Boes, L. Verlodt, J. Vandenbroucke, P. De Keyser en L. Scheltjens.

De Cloet, J.J. (1825-1830). *Chateaux et monumens des Pays-Bas faisant suite au voyage pittoresque*, Jobard frères, Brussel.

Demoen, E (1988). De marktzanger: lied en animatie op het marktplein. In: Van de Wiele, J.,

Een stekelig mini-Pierke achter een venster in het Gentse Nieuwpoortje. Foto genomen tijdens een Coronawandelingske in december 2020.

e.a. *De markt*, MIAT, Gent, p. 147-178.

Guiette, R. (1950). *Marionettes de tradition populaire*, Les éditions du cercle d'art, pp. 183, platen i – LIII.

Hoste, L. (1979). *Gent, poppenspelstad*. Druk Himschoot, Gent, pp. 171.

Neiryck, F. (1994). Traditionele poppen in België. In: *Internationale figurentheatertradities nr. 2, Vlaams figurentheaterarchief, Gent*.

Vandenbroucke, J. (1946). *Het poppenspel in de Nederlanden*. Nederlandsche Boekhandel, Antwerpen, pp. 136, platen I - XII.

Van Doorne, G. (1995). *Gent schoon geprent*, Snoeck-Ducaju, Gent, p.70.